

Tre kvinnor om Psaltaren

1*

Psaltaren ger oss ett ojämförligt tillfälle att se in i människosjälers innersta skrymslen. Skrymslen som samtidigt är oss oerhört främmande och intimt bekanta. Vad kan vara oss mer främmande än en vild och stark beduinhövding för tretusen år sedan, från ett land öster om Medelhavet? Om vi känner dagens semitiska folk av självsyn har vi litet lättare att förstå honom, ty förvåningsvärt mycket i sedvänjor och uttryck har förblivit detsamma i denna ända av världen. Men mycket måste ändå vara oväntat och svårbegripligt för oss – inte minst den heta och sinnliga passion som religionen tydligen var för honom.

Samtidigt är ju religionen ett band mellan oss. Är vi idag kristna (eller för den delen judar eller muslimer) så har vi psalmdiktarens Gud gemensam med honom. Hans böner har varit våra i tusentals år. De var också Jesu egna böner. När vi tyr oss till den gode herden eller utbrister: "Gud var mig nådig efter din godhet, utplåna mina överträdelse efter din stora barmhärtighet" ljuder vår röst enstämmigt med David och hans folk.

På få ställen i världslitteraturen kan vi så klart och djupt se till botten i vår egen historia och möta vår egen själ på tretusen års avstånd.

Vad säger den själen?

Först och främst lägger den människosjälen aldrig något som helst band på sina känslor. Ängest och förtvivlan, jubel och övermod, hat och hämnd, ånger och förkrosselse, pris och lov

– alltsammans får spela ut, med vilda gester och primalskrik. Det är något tuktat och beslöjat i den svenska översättningen. I originalet är det som dånande basuner och kolliderande klippblock. Man får utomordentligt klart för sig, att Gud inte är en salongsgud och inte är rädd för någon enda av våra känslor. Vi kan komma till honom med allt och behöver aldrig uppföra oss belevat.

Mitt hjärta ängslas i mitt bröst, och dödens fasor hava fallit över mig (Ps. 55:5). Folkslagen glädje sig och jubla, ty du dömer folken rätt (67:5). Jag har ropat mig trött, min strupe är förtorkad, mina ögon försmäktade av bidan efter min Gud (69:4). Herre, hör min bön, och låt mitt rop komma inför dig (102:2). Hans händers verk äro trofasthet och rätt: oryggliga äro alla hans ordningar (111:7).

Så låter det. Diktaren, bedjaren, konungen kan låta alla sina känslor sträcka ut i vild galopp, ty det finns fast mark under fötterna. Mycket ofta återkommer detta i Psaltaren: Gud får tack för att han är orubblig, för att man kan lita på honom. Diktaren gör ingen skillnad på den *fysiska* fastheten i universum, jorden och stjärnehärrarna, vars uppförande man kan förutsäga, och den *moraliska* fastheten i lagens bud. För honom är det två sidor av samma sak. Att Gud dömer folkslagen upplevs inte som det oroväckande hot vi nog alla känner när vi tänker på "domedagen". Det känns i stället som ett löfte om att allt äntligen skall bli rättat. Ingen skall längre få glädja sig åt orätt vinning och åt de fattigas olyckor.

Världen som denne skald (eller dessa skalder) levde i var en osäker och fruktansvärd tillvaro. Fiender ristade upp havande kvinnor, torkan

* Denna text har tidigare tryckts i konvolutet till en Propriusskiva, som bl.a. upptar fyra psaltartonsättningar, insjungna av Ångby Kammarkör under Anders Colldén (Prop 7840).

ödelade grödan, åskstormar och jordbävningar härjade. I staden låg förtalet ständigt på lur och ingen kunde lita på sin närmaste vän. Alltsammans står där i Psaltaren, tydligt och klart. En religion som skall hålla stånd i en sådan tillvaro kan inte vara blek och förfinad. Den måste vara stark och passionerad. Så ljuder den också i Psaltaren.

Måhända kan detta ge oss vissa tankar om vilken sorts tro som skulle passa i vår tid. Den är ju knappast tryggare än Kung Davids.

Kerstin Anér

2

Mitt liv med Psaltaren — jag frågar mig, om jag är rätt person att skriva om ett sådant ämne. Psaltaren har väl funnits i mitt liv sedan tidiga barnaår, men jag kan inte säga, att jag alltid haft daglig umgängelse med denna märkliga bön- och lovsångsbok i vår bibel. Men för mig liksom säkerligen för många andra har den varit den bok i Bibeln, som jag tagit min tillflykt till i svåra stunder och i tider, när min egen formuleringsförmåga inte räckt till för det jag velat säga i mina böner. Då har jag kunnat bedja med Psaltarens ord. Mer och mer har det gått upp för mig, att i denna bok talar den vanliga människans röst, där möter jag människor, som kämpar med tvivel, som ångrar sin synd, men som också förlitar sig på Guds omsorg och som längtar till Herrens gårdar. Där finner jag uttryck för det mänskliga livets högsta glädje och djupaste förtvivlan.

Tidigt i mitt liv blev Psaltaren ett begrepp för mig. I söndagsskolan, där jag började vid fem års ålder, fick vi till varje söndag ett minnesord i läxa, och ofta var minnesordet hämtat ur Psaltaren. I skolan fick jag också höra om Psaltaren — kristendomsundervisningen i skolan gav ju då rätt goda kunskaper i biblisk historia och bibelkunskap. Radio och TV existerade inte, när jag var barn, och biobesök tilläts inte. Mina syskon och jag hade i stället ett annat, ständigt återkommande söndagseftermiddagsnöje: vi tittade på bilderna i Dorés bibel, som fanns i vårt hem.

Jag minns, att vi ägnade oss mest åt Gamla Testamentet — kanske bilderna i denna del var särskilt fängslande för barnasinnets. Psaltaren var ju inte illustrerad, dock fanns en bild av David spelande på harpa, som tilltalade oss mycket. Att konung David hade skrivit alla psalmerna i Psaltaren trodde vi fullt och fast — det hette ju Davids psalmer.

Herdepsalmen, nr 23, var den psalm som jag först blev förtrogen med och lärde mig utantill. Bilderna av den gode herden fanns i Dorés bibel, och dess innebörd hade ett barn inte svårt att fatta och förstå. Men dess djupare innehåll, det blir klart för en människa först längre fram i livet. Då blir den tröstepsalmen framför andra, och ingen av psaltarpsalmerna har väl blivit så mycket läst och älskad som denna.

En annan inkörspport till Psaltaren blev musiken. Otaliga tonsättare både stora och små — har under tidernas lopp inspirerats att sätta musik till Psaltarens psalmer. Då jag var barn och ung var det framför allt Wennerbergs tonsättningar som sjöngs. Kyrkokören i hemkyrkan hade dem på sin repertoar, och vid musikgudstjänster, församlingsaftnar och andra sammankomster framfördes de också både av kör och solister. Sångens och musikens makt att öka upplevelsen av innehållet i en text och etsa orden in i människors sinnen kan väl inte ifrågasättas. Jag minns att jag blev mycket gripen. Så småningom fick jag noterna till Wennerbergs psalmer och kunde spela och sjunga dem hemma. De psalmer som blev mig mest kära var nr 1, 24, 84, 92 och 139. Senare i livet har jag också blivit förtrogen med andra kompositörers tonsättningar av psaltarpsalmerna — t.ex. Purcell, Roman, Mendelssohn, Dvorak, Gustaf Nordqvist för att nämna några.

Tiden gick, jag konfirmerades, blev medlem av ungdomskretsen i den församling vi tillhörde. Detta betydde bland mycket annat, att jag deltog i de sommarmöten, som då anordnades i vår kyrka, och att jag blev en trägen kyrkobesökare. Psaltarord nådde mina öron i gudstjänster, i föredrag och också i min enskilda andakt. Det var

väl när jag sedan jag blivit vuxen började läsa Psaltaren för mig själv, som jag upptäckte något som barnet inte kunnat ta till sig: den poetiska skönheten i psaltarpсалmerna. Jag kunde också läsa psalmerna som vacker poesi, och det var något som fångslade mig starkt och fortfarande fångslar mig. Jag gjorde också en annan upptäckt: hämndeställena. De hade förut gått mig förbi, ty de finns ju i allmänhet inte med i de valda stycken, som tonsatts eller föreslagits för enskild eller gemensam andakt. Upptäckten blev nästan en chock. Flera av mina kamrater i ungdomskretsen hade också stött på dessa ställen, och vi diskuterade med varandra, om man egentligen kunde läsa Psaltaren som uppbyggelsebok. Särskilt hade vi blivit upprörda av versen i 137:de psalmen, som ju också är den mest citerade i detta sammanhang: "Säll är den som får gripa dina späda barn och krossa dem mot klippan". Det lät ohyggligt och rimmade illa med Jesu maning om att vi skall älska våra ovänner. Jag reagerade också mot de ställen, där psalmisten betygar sin egen oskuld, uttalanden som i mina öron lät högfärdiga och egenrättfärdiga. T.ex. "Jag övar rätt och rättfärdighet" eller "Jag vandrar i ostrafflighet". Det finns ju olika tolkningar av sådana ställen och olika förslag till hur en kristen bör läsa dem. Jag fick så småningom klart för mig, att människan, sådan hon framträder i Psaltaren inte är något helgon, inte någon polerad och idealiserad form av människa utan en helt vanlig sådan, som önskar sig själv framgång och sina fiender och ovänner allt ont eller i varje fall inget gott. Man måste också, tror jag, se Psaltaren i sitt historiska sammanhang. Psalmerna har skapats i tider, då gudsbilden var en annan än vår, då Israels fiender var Guds fiender, och då det gällde att försvara inte endast sin existens och sitt livsrum utan också sin tro på den ende Guden. Psalmförfattarna representerar inte bara sig själva, utan talar med hela folkets röst. Men kan inte dessa ställen, för mig som läser dem idag och har svårt att acceptera dem, ändå ge mig anledning till självrannsakan? Kan inte jag också känna hämndgirighet och hög-

färd och ge mindre sympatiska uttryck för mina aggressioner? Önskar jag dem allt gott, som på något sätt har gjort mig orätt eller illa? Älskar jag dem?

Åren gick, på 40-talet trängde den högkyrkliga rörelsen fram och med den fick tidegården en renässans, och det betydde i sin tur, att Psaltaren eller åtminstone delar av den blev flitigt läst och brukad. Själv deltog jag en tid i en grupp i Stockholm, som samlades i någon kyrka och läste completorium någon kväll i veckan, ibland också laudes någon morgon. Det var den lästa tidegården, som här brukades.

Om den gregorianska musiken och den sjungna tidegården visste jag då inte mycket. Visserligen hade jag haft tillfälle att lyssna till sjunget completorium i Storkyrkan i Stockholm. Där hade man i början av 30-talet startat Schola Cantorum "för att erhålla en kör till de av Arthur Adell anordnade gregorianska completorierna", som det står i en översikt över det kyrkliga musiklivet i Stockholm under första hälften av detta århundrade. Men det blev först några år senare, som jag tack vare att jag blev medlem i Danderyds kyrkokör och sedan kom att delta i Laurentius Petri Sällskapets sommarkonvent, som jag fick möjlighet att lära känna den sjungna tidegården och genom den få ytterligare ett incitament att bli förtrogen med Psaltaren. Det första konvent som jag deltog i var i Växjö 1949. Det var som att möta en ny värld, och sedan dess har det varit angeläget för mig att delta i LPS koralveckor. Och återigen har jag fått uppleva vilken makt sången har att göra ordet levande och inpränta det i människors sinnen. Allt eftersom jag blivit mer och mer förtrogen med den gregorianska sången, ju mer har jag fångslats av dess skönhet och dess förmåga att skapa andakt. Men det var inte lätt i början. Mina öron var inställda på dur och moll och inte på kyrkotonararter, och psalmodieringen fordrar koncentration och träning, innan man kommer dithän, att man blir fri från notläsning och kan sjunga av hjärtat till Guds ära och sin egen uppbyggelse. Men det är något som i högsta grad är värt mödan.

Den sjungna tidegården har tyvärr blivit mycket litet brukad i vår kyrka. Den enda möjlighet jag har haft och har att i grupp sjunga tidegård är LPS koralveckor. Men ingenting bör ju hindra mig från att också bruka den i min enskilda andakt. Tyvärr måste jag till min blygsel tillstå, att det ofta bara blir brottstycken. Jag vågar därför inte tala om att jag lever med Psal-

taren. Jag vill hellre säga, att jag lever av den. Den ger mig näring i mitt andliga liv, tröst i bedrövelsen, den talar till mig om Guds helighet och allsmäktighet men också om hans förlåtelses ljuvlighet. Den ger mig trygghet i tillvaron. För mig har den som för många, många människor i kristenheten blivit omistlig.

Stina Källqvist

3

Vad Psaltar-läsning i form av tidegård – läst eller sjungen – kan betyda i andaktslivet är ofta omvittnat.

I en husgemenskap – ett kloster eller en kommunitet – eller en kurs- eller grupp-gemenskap, som t.ex. en konfirmandgrupp eller en sommarkurs, kan den regelbundna tidegårdsläsningen ge en rytm åt livet, bli som en silverbäck som sorlar fram genom samvaron med vederkvickande vatten från livets källa.

Även när man i den snabba läsningen inte hinner fatta de förbiglidande uttrycken och tankarna, blir man på ett hemlighetsfullt sätt närd av Ordet. Något av det som flödat genom själen stannar kvar och avsätter som ett slags resonansbotten, som plötsligt, kanske vid helt oväntade tillfällen, kan ge eko av evigheten själv. Och dagsrytmen går in i sinnet och finns där, omedvetet, som en bärande kraft.

Också den form av gemensam psaltarbön som består i att man tillsammans läser psalmerna rakt igenom i improviserad växelläsning kan ha samma verkan som den regelmässiga tidegården: man blir genomströmmad av tillbedjan och lovsång.

Psaltaren som bönbok i enskild andakt kan ge den vane tidegårdsläsaren en upplevelse av tidlös gemenskap mitt i ensamheten: man kan i tystnaden höra bruset av den oändliga skaran, alla folk och släkten igenom, som ber med i den osynliga kören.

Men också utan anknytning till tidegården kan Psaltaren vara en oskattbar tillgång. Till skillnad från vad som sker i den snabbt flytande körläsningen eller -sången kan man ge sig tid att lyssna till varje ord, upprepa särskilda uttryck som man vill göra till sina, låta sin egen längtan, sorg, oro, glädje, ta gestalt i ord som räcks en genom århundraden och blir en hjälp att verkligen uppleva det som kanske dunkelt och oartikulerat uppfyller sinnet.

Det finns många passager i psalmerna som är helt orimliga för en modern människa, sådant som är uttryck för hämndlystnad och hat. Ifråga om dem får man använda sitt historiska sinne och försöka förstå den annorlunda bakgrunden – eller bara gå förbi.

Men om man läser med pennan i handen och stryker under sådant som man kan ta till sig såsom äkta, kommer man snart att ha en ojä-

förlig rikedom av lysande poesi och utkristalliserat andligt liv – ett instrument som kan ge röst åt alla tänkbara livsstämningar.

Rent poetiskt är Psaltaren häpnadsväckande modern. Som hos en impressionist kan plötsligt, alldeles oförmodat, en bild glimma till:

”Duvans vingar
äro höljda i silver,
och hennes fjädrar
skimra av guld...” (68:14)

Eller ett stycke klingande naturlyrik:

”Himmelen vare glad,
och jorden fröjde sig;
havet bruse
och allt vad däri är.
Marken glädje sig
och allt som är därpå,
ja, då juble
alla skogens träd ...
... Strömmarna klappe i händerna,
bergen juble med varandra,
inför Herren, ty han kommer ...” (96 och 98)

Ett åskväder blir en stor religiös upplevelse för den som inom sig hör den 29:e psalmen:

”... Herrens röst går ovan vattnen;
Gud, den härlige, dundrar,
ja, Herren, ovan de stora vattnen.
Herrens röst ljuder med makt,
Herrens röst ljuder härligt.
Herrens röst
bräcker cedrar,
Herren bräcker
Libanons cedrar.
Han kommer dem att hoppa
likasom kalvar ...”

Ibland möter en dråplig humor, såsom då det skildras hur Herren ”reste sig, lik en hjälte som hade legat dövd av vin” (78:65).

Men framför allt: vilken tillgång att i en grå och hopplös eller stressad tid få börja sin dag med påminnelsen: ”Min Gud kommer mig till mötes med sin nåd ... Jag vill jubla var morgon över din nåd; ty du var för mig en borg och en tillflykt när jag var i nöd. Min starkhet, dig vill jag lovsjunga ...” (59)

Eller att i en orosperiod låta det sjunga inom sig:

”Se, jag är trygg och fruktar inte, ty Herren, Herren,
är min starkhet och min lovsång”.

När man är ”nere”, uppgiven och modfärd eller förtvivlad, kan det vara förlösande att känna igen sig i psalmistens klagan – som ju också Jesus på korset gjorde till sin:

”Min Gud, min Gud,
varför har du övergivit mig?
Jag brister ut och klagar,
men min frälsning är fjärran.
Min Gud, jag ropar om dagen,
men du svarar icke,
så ock om natten
men jag får ingen ro ...”
”Jag är lik vatten som utgutes,
alla mina leder hava skilts åt;
mitt hjärta är såsom vax,
det smälter i mitt liv.
Min kraft är förtorkad och lik en lerskärva,
Min tunga låder vid min gom ...”

– men mitt i detta det tillitsfulla böneropet:

”Du min starkhet, skynda till min hjälp ...” (22)

Inför en allt ovissare framtid kan det vara en hjälp att stava på den 46:e psalmen:

”Gud är vår tillflykt
och vår starkhet,
en hjälp i nöden,
väl beprövd.
Därför skulle vi icke frukta,
om än jorden omväldes
och bergen vacklade
ned i havsdjupet;
om än dess vågor
brusade och svallade
så att bergen bävade
vid dess uppror ...”
”Bliven stilla och besinnen
att jag är Gud ...”
”Herren Sebaot är med oss,
Jakobs Gud är vår borg”.

Eller:

”Om än min kropp och
min själ försmäktade
så är dock Gud mitt hjärtas klippa och
min del evinnerligen” (73:26)

– Eller att när man är sjuk lyssna till psalmis-
tens trosvisshet:

”Herren skall på sjukbädden
stå honom bi;
vid hans krankhet förvandlar du
aldeles hans läger”.

Det ligger mycken själavård i den 32:a psalmens
ord om bikt:

”Så länge jag teg, försmäktade mina ben
vid min ständiga klagan . . .

min livssaft förtorkades
såsom av sommarhetta.
Då uppenbarade jag min synd för dig
och överskydde icke min missgärning.
Jag sade: ”Jag vill bekänna
för Herren mina överträdelser”;
då förlät du mig
min synds missgärning . . .
Med räddningens jubel
omgiver du mig . . .”

Alla slags livslägen finner uttryck i den oändligt
skiftande psalmdiktningen. Att gå in i den är att
bli genomsköljd av renande sannhet, att bli lyft
över sig själv in i den stora Verkligheten och få ta
emot den ojämförliga gåvan:

”Han lade i min mun en ny sång,
en lovsång till vår Gud”. (40)

Margit Sahlin